

MILJØ-
DIREKTORATET

VEILEDER

M186-2014

Retningslinjer for utsetting av anadrom fisk

Retningslinjer for utsetting av anadrom fisk

Kontaktperson i Miljødirektoratet:

Anne Kristin Jøranlid

M-nummer:

186

År:

2014

Sidetall:

12

Utgiver:

Miljødirektoratet

Forfatter(e):

Miljødirektoratet

Tittel - norsk og engelsk:

Retningslinjer for utsetting av anadrom laksefisk
Guidelines for stock enhancement for anadromous salmonids

Forside:

Øyerogn

Bilde: (rettigheter)

Anne Kristin Jøranlid

Design:

DAFFY design

Innhold

1. Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn.....	4
1.2 Begrapsforklaringer	4
1.3 Faglige anbefalinger	4
1.3.1 Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (VRL).....	5
1.3.2 Kultiveringsutvalgets innstilling (DN-utredning 11-2011)	5
1.4 Rammer for kultiveringsvirksomheten - lover og forskrifter	6
2. Retningslinjer for utsetting av anadrom fisk	7
2.1 Generelt	7
2.2 Krav til virksomheten	8
2.3 Praksis i forhold til bestandstilstand	9
2.3.1 Laks.....	9
2.3.2 Sjørørett og sjørøye	10
2.4 Kultivering med anadrom laksefisk oppstrøms vandringshindre	11

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Utsetting av fisk kan ha forskjellige formål: Øke det høstbare overskuddet, kompensere for tapt fiskeproduksjon på grunn av negative menneskeskapt påvirkninger, opprettholde bestander som ellers ville ha gått tapt og reetablering av tapte eller nær tapte bestander.

Det første av disse formålene – øke det høstbare overskuddet – var det viktigste formålet da man på midten av 1800-tallet startet med klekkeridrift og fiskeutsettinger i Norge. Senere har de andre formålene blitt stadig viktigere. I midten av forrige århundre økte kraftutbyggingen i vassdragene og mange kraftverk fikk pålegg om å sette ut smolt for å kompensere for tapet av smoltproduksjon som vassdragsreguleringene medførte. Samtidig økte også forsuringen av vassdragene på Sørlandet og medførte omfattende fiskedød. Noen bestander kunne reddes ved å kalke vassdraget og sette ut fisk, men flere bestander døde ut og nye bestander ble siden etablert ved å kalke vassdraget og sette ut fisk fra andre vassdrag. I flere av disse vassdragene blir bestanden fortsatt opprettholdt ved kalking og fiskeutsetting.

I 1980-årene startet man med å etablere en genbank for laks. Den bestod av et lager med dypfryst laksesæd og fiskeanlegg hvor truede bestander kunne oppbevares i flere generasjoner, såkalt «levende genbanker». Dette ga mulighet til å bevare bestander som var truet av utryddelse og reetablere dem når påvirkningsfaktoren var fjernet. Dette virkemidlet har hittil i størst grad blitt brukt i elver infisert med lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*. I flere av de tidligere infiserte elvene har bestanden blitt reetablert etter at man har fjernet parasitten.

Det er de siste tiår registrert en generell nedgang i de ville bestandene av anadrom laksefisk i Norge. Vassdragsregulering, forsuring, *Gyrodactylus salaris*, økt omfang av lakselus og innblanding av rømt oppdrettsfisk i gytebestander er eksempler på menneskeskapt påvirkningsfaktorer som virker negativt på produksjonen av anadrom laksefisk.

1.2 Begrepsforklaringer

Fiskeutsetting: I denne sammenheng menes utlegging av befruktet rogn eller utsetting av kunstig klekket fisk.

Kultiveringstiltak/kultiveringsvirksomhet: Omfatter flere tiltak i tillegg til fiskeutsettinger, eksempelvis habitatrestaurering og biotopiltak (eksempelvis utlegging av gytesubstrat eller utvidelse av gyteområdet)

Anadrom laksefisk: Laksefisk med regelmessige vandringer mellom ferskvann og saltvann. Gyte- og oppvekstområdene er i ferskvann, mens ernæringsområdene er i saltvann.

Livsstadier:

Rogn: I denne sammenhengen menes øyerogn, som er et sent utviklingstrinn i det befruktede rognstadiet. Egnet for utsetting.

Plommesekknyngel: Tidlig livsstadium der yngel ernærer seg fra restene av fiskeegget (plommesekken).

Utsetningsklar yngel: Sent plommesekkstadium der mesteparten av plommesekken er fortært.

Startforingsklar yngel: Årsyngel som har fortært mesteparten av plommesekken og er klar for foring.

Startforet yngel: Årsyngel som er føret i en kort periode etter at plommesekken er fortært.

Settefisk: I denne sammenheng anleggsprodusert ungfisk av anadrom laksefisk som settes ut etter minst en vekstsesong i et settefiskanlegg. Vanlige betegnelser er ensomrig, ettårs, tosomrig og toårs settefisk.

Smolt: Utvandningsklar og sjøvannsdyktig ungfisk av laks.

Kultiveringsanlegg: Anlegg som produserer rogn, yngel, settefisk eller smolt for utsetting i vassdrag.

1.3 Faglige anbefalinger

I år 2000 arrangerte daværende Direktoratet for naturforvaltning et arbeidsmøte med forskere fra Norge, Sverige og Finland for å oppdatere kunnskapsstatus om kultiveringstiltak. I konklusjonene fra dette møtet påpekes det at fiskeutsettinger er et betydelig avvik fra de naturlige bestandsregulerende prosessene, og innebærer en stor risiko for uønskede genetiske og økologiske effekter. Det ble derfor gitt klare anbefalinger om at tiltak for å

styrke det naturlige produksjonsgrunnlaget bør prioriteres framfor fiskeutsettinger.

1.3.1 Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (VRL)

Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (VRL) sin årsrapport for 2010 (Anon. 2010) inneholdt flere anbefalinger om utsetting av anadrom fisk.

«Den generelle internasjonale kunnskapen om fiskeutsettinger tilsier at dette er et tiltak som:

- bare under spesielle betingelser har den ønskede kortsiktige effekt
- har vist seg å kunne ha negative langsiktige effekter på bestandene»

VRL konkluderer med at utsetting av fisk bare i unntakstilfeller er et egnet virkemiddel for å ta vare på truede bestander i naturen, eller for å forsterke svekkede bestander.

Rådet gir følgende anbefalinger for utsetting av anadrom fisk i norske vassdrag:

1. Fiskeutsettinger i vassdrag der de naturlige produksjonsforholdene er gode eller lite endret bør avvikles.
2. Fiskeutsettinger i vassdrag med reduserte produksjonsforhold bør evalueres og alternative strategier utredes for om mulig å fase ut utsettingene.
3. Store konsesjonspålagte utsettinger i regulerte vassdrag bør underlegges en grundig evaluering og om mulig erstattes av andre tiltak som bedrer de naturlige produksjonsforholdene
4. Der fiskeutsettinger opprettholdes bør rutine for stamfiske og stamfiskkontroll forbedres slik at de tilfredsstillende krav til genetisk representasjon og sikrer lokal genetisk bakgrunn. Fisken bør ha så kort tid i kultiveringsanlegg som praktisk mulig.
5. Smolt som utsetningsmateriale gir dårlig overlevelse, representerer det største avviket

fra naturlig rekruttering, gir størst feilvandring og bør derfor bare brukes når de naturlige produksjonsforholdene gjør at yngre stadier ikke kan benyttes.

6. Utsettinger av smolt primært for å opprettholde et fiske der forholdene ellers ikke tillater naturlig fiskeproduksjon bør evalueres i forhold til mulige effekter på nærliggende bestander som følge av økt feilvandring, og stoppes eller erstattes av yngre utsettingsstadier der det er risiko for negativ effekt på andre bestander.
7. All fiskeutsetting bør være basert på en grundig vurdering av behovet, en gjennomarbeidet kultiveringsplan, underlegges effektkontroll som grunnlag for revisjon av plan og gjennomføres under streng veterinærmessig kontroll.

1.3.2 Kultiveringsutvalgets innstilling (DN-utredning 11-2011)

Med anbefalingene fra VRL som bakgrunn etablerte Direktoratet for naturforvaltning (DN) høsten 2010 arbeidsgruppen «Anadrom fiskekultivering i Norge». Arbeidsgruppens konklusjoner er nedfelt i DN-utredning 11-2011 «Innstilling fra utvalg om kultivering av anadrom laksefisk». Innstillingen er brukt som faggrunnlag i arbeidet med revidering av de gjeldende retningslinjene.

Innstillingen inneholdt en rekke anbefalinger vedrørende kultiveringsvirksomheten. Mange av disse anbefalingene har ikke direkte relevans for utarbeidelsen av retningslinjer for utsetting av anadrom fisk. Noen sentrale anbefalinger fra kultiveringsutvalget er som følger:

- 1) Kultiveringsvirksomheten bør dreies fra fiskeforsterkning til bevaringstiltak

Strategi:

- Bruk av genbankbaserte arbeidsmetoder som stamfiskkontroll, genetiske analyser og sykdomskontroll

- 2) Bevaring av genetisk variasjon og integritet i alle bestander av anadrom laksefisk

Strategi:

- Etablere genetisk profil for bestandene i vassdrag
- Innføre krav til dokumentasjon av genetisk tilhørighet til den opprinnelige bestanden
- Bruk av tidligst hensiktsmessige livsstadium

- 3) Det bør etableres vassdragsvise kultiveringsplaner

Strategi:

- Dokumentasjon av måloppnåelse
- Sette krav om rapportering til nasjonalt kultiveringsregister
- Identifisering av kultivert fisk

1.4 Rammer for kultiveringsvirksomheten - lover og forskrifter

Kultiveringsanlegg skal ha konsesjon oppdrettsloven (før 1.1.1993) eller etter lakse- og innlandsfiskloven. I konsesjonen inngår tillatelse gitt av forurensningsmyndighetene (forurensningsloven) og av Mattilsynet (matloven og dyrevelferdsloven). I tillegg til lakse- og innlandsfiskelovens bestemmelser om transport og utsettinger av fisk, regulerer matloven produksjon, transport og utsettinger av fisk. Mattilsynet forvalter de aktuelle forskriftene, som blant annet omhandler sykdomskontroll og flytting av villfisk. Det skal føres helsetilsyn i alle akvakulturanlegg, også de som har fisk til kultivering og genbank. Tilsynet skal utføres av en fiskehelsebiolog eller veterinær.

Lov om laksefisk og innlandsfisk mv av 15. mai 1992 nr 47

I formålsparagrafen i Lov om laksefisk og innlandsfisk heter det at "Lovens formål er å sikre at naturlige bestander av anadrome laksefisk, innlandsfisk og deres leveområder samt at andre ferskvannsorganismer forvaltes slik at naturens mangfold og produktivitet bevares. Innenfor disse rammer skal loven gi grunnlag for utvikling av bestandene med sikte på økt avkastning, til beste for rettighetshavere og fritidsfiskere."

Forskrift om utsetting av fisk og andre ferskvannsorganismer av 11. nov. 1993

(Hjemmel: Lakse- og innlandsfiskeloven § 9)

I utsettingsforskriften er det slått fast at all utsetting i utgangspunktet er forbudt og adgang til dette åpnes kun etter særskilt tillatelse. Det er fylkesmannen som kan gi tillatelse til å sette ut anadrom laksefisk hvor disse forekommer, eller har forekommet tidligere. Fylkesmannen kan også under visse forutsetninger gi tillatelse til utsetting av anadrom laksefisk ovenfor anadrom strekning. Miljødirektoratet kan gi tillatelse til å sette ut anadrom laksefisk i sjø.

I forskriften er det pekt på en rekke krav som skal stilles i forbindelse med en utsettingstillatelse (stamme, produksjonssted, kvalitet, antall, utsettingssted og -tid, og varslingsplikt før utsetting).

Forskrift om etablering og drift av kultiveringsanlegg for fisk og kreps av 01.jan. 1993

(Hjemmel: Lakse- og innlandsfiskeloven § 10)

Uten tillatelse fra Fylkesmannen er det forbudt å etablere eller drive anlegg, dam eller innhegning for klekking, produksjon eller oppbevaring av anadrome laksefisk og kreps for senere utsetting i naturen. Det samme gjelder for arter eller bestander av innlandsfisk som ikke forvaltes av fylkeskommunen. Fylkesmannen kan kreve at anlegg som ikke har vært benyttet over en periode på to år blir fjernet.

Oppfølging av konsesjonsvilkår i vassdragskonsesjoner

Miljøforvaltningen er tillagt myndighet til å treffe bestemmelser i henhold til visse konsesjonsvilkår i vassdragskonsesjoner. Dette er tillatelser gitt i medhold av lov om vassdragsreguleringer av 14. desember 1917 nr. 17, i medhold av lov om vassdrag og grunnvann av 24. november 2000 nr. 82, i medhold av vassdragsloven av 15. mars 1940 og i medhold av lov av 14. desember 1917 nr. 16 om erverv av vannfall, bergverk og annen fast eiendom (ervervsloven). Det er også i enkelte av tillatelsene som er gitt i medhold av forløperne for vassdragsreguleringsloven og vassdragsloven (de såkalte 1887- og 1911-lovene) gitt bestemmelser som gir myndighet til miljøforvaltningen. Hjemmelen er nedfelt i vilkårene i det enkelte konsesjonsdokument.

Tiltak i form av utsettinger av fisk er ofte blitt gitt som pålegg i medhold av konsesjonsvilkårene som er knyttet til vannkraftkonsesjoner. Påleggene om fiskeutsetting ble tidligere gitt for å kompensere for redusert elve- og sjøfiske. I senere år har det blitt mer fokus på å sikre og styrke bestander samt legge til rette for allmennhetens fiske.

Vannforskriften

Forskrift 15.12.2006 nr 1446 om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften) ble vedtatt ved kongelig resolusjon 15.12.2006, med ikrafttredelse fra 1.1.2007. Forskriften er hjemlet i forurensningsloven, plan- og bygningsloven og vannressursloven og forvaltes av Klima- og miljødepartementet og Olje- og energidepartementet i fellesskap. Vannforskriften implementerer EUs vandndirektiv i norsk rett, og slår fast at økologisk tilstand skal fastsettes for vannforekomster. For alle naturlige vannforekomster skal miljøtilstanden fastsettes som avvik fra naturtilstanden. Tilstanden skal vurderes ut i fra det antatt mest sensitive kvalitetselementet for en gitt menneskeskapt påvirkning som skal undersøkes. Fisk er et av flere kvalitetsparameter. Sammensetning, mengde og aldersstruktur for fiskesamfunn er angitt som et kvalitetselement for klassifisering av økologisk tilstand i rennende vann.

Lov om forvaltning av naturens mangfold av 19.juni 2009

Kap 2:

Ifølge § 5 i Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) er målet at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt, og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. I henhold til § 7 skal prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8 -12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, og det skal fremgå av beslutningen hvordan disse prinsippene er tatt hensyn til og vektlagt i vurderingen av saken. De nevnte bestemmelser i naturmangfoldloven skal således inngå som en integrert del i skjønnsutøvelsen ved saksbehandling om utsetting av fisk eller utlegging av rogn. Miljøkonsekvensene av tiltaket skal vurderes i et helhetlig og langsiktig perspektiv, der hensynet til det planlagte tiltaket og eventuelt tap eller forringelse av naturmangfoldet på sikt avveies.

Kap 4:

Lakse- og innlandsfiskelovens § 9 (utsetting av fisk) vil bli opphevet og erstattet av §§ 30 og 31 i naturmangfoldloven når det aktuelle kapittelet (kapittel 4) i denne loven trer i kraft.

2. Retningslinjer for utsetting av anadromfisk

2.1 Generelt

Av stortingsproposisjon nr. 32 2006-2007 fremgår at «*fiskens leveområder skal forvaltes slik at naturens mangfold og produktivitet bevares, og negative påvirkningsfaktorer skal identifiseres og fjernes. Der dette ikke er mulig skal virkningen av de negative påvirkningene på laksebestandenes produksjon, størrelse og sammensetning motvirkes eller oppheves gjennom tiltak.*»

Miljødirektoratet har i nyere tid innhentet faglige anbefalinger om hvordan fiskeutsettinger bør foregå. Anbefalingene er lagt til grunn i arbeidet med revideringen av retningslinjer for utsetting av anadrom fisk. Retningslinjene skal være et hjelpemiddel i den nasjonale styringen av kultiveringsvirksomheten. Videre skal retningslinjene bidra til en bedre harmonisering mellom fylkene i praktiseringen av lovverket om fiskeutsettinger.

I vurderinger om utsetting av fisk skal tillates skal fordeler og ulemper veies opp mot hverandre. Produksjonsbegrensende faktorer og mulige alternative tiltak i form av biotopjusteringer og habitatrestaurering skal vurderes før det gis tillatelse til utsetting av fisk. Dersom utsettinger pågår, skal biotopjusterende tiltak vurderes. Effektene av biotopjusterende tiltak skal evalueres før utsettinger stoppes. Dersom biotopjusterende tiltak vurderes til ikke å være nok, kan man vurdere fiskeutsettinger.

Fiskeutsetting kan medføre utilsiktet negativ påvirkning med mindre man tar spesielle hensyn. Hvilke hensyn som må tas avhenger blant annet av tiltakets innhold

og omfang. Med innhold menes hvilke stadier som settes ut (rogn, yngel, smolt) og hvor utsettingene gjøres. Med omfang menes ikke bare antallet fisk. Det er viktigere hvor stor del av bestanden som omfattes av tiltaket, det vil si hvor stor andel av gytebestanden som består av utsatt fisk. Innhold og omfang har sammenheng med tiltakets formål.

Kompensasjonsutsettinger har ofte et langsiktig perspektiv. Arvelige forandringer tiltar over tid og det er derfor viktig å ta hensyn til dette, spesielt hvis tiltaket er omfattende.

For å verne om den stedegne stammens arvelige egenart, har stamfisk som skal brukes til å produsere rogn eller fisk for utsetting blitt tatt fra samme vassdrag som fisken skal settes ut i. Dette har vært påbudt siden 1985. For laks regnes rømt oppdrettsfisk i dag som den største trusselen mot stammens egenart. Bruk av rømt oppdrettsfisk til produksjon av utsettingsmateriale må derfor unngås.

Det er et mål for forvaltningen at laksebestandene skal oppnå gytebestandsmålene (GBM) og at vi kan høste av det naturgitte overskuddet i bestandene. GBM er det antallet gytefisk (hunner) eller rognmengde som trengs for at elvas produksjonskapasitet utnyttes. I de minste vassdragene er GBM satt ut fra minste levedyktige bestandsstørrelse. Samtidig som produksjonen er sentral for bestandene skal også genetisk variasjon og bestandens genetiske integritet opprettholdes.

Bestandstilstanden for anadrome laksefisk er i flere vassdrag vurdert som kritisk. I slike vassdrag kan fiskeutsettinger være et viktig og kanskje eneste mulige tiltak for å redde en bestand. I slike tilfeller kan muligheten for å redde bestanden være viktigere enn risikoen for eventuelle negative effekter av fiskeutsettinger.

2.2 Krav til virksomheten

Formålsparagrafen i lakse- og innlandsfiskeoven innebærer at bestandene skal forvaltes basert på deres naturlige produktivitet. Fiskeutsettinger har vist seg å kunne ha negative langsiktige effekter på villfiskbestander, dersom det ikke gjøres på riktig

måte. En restriktiv praksis og faglig tilnærming til fiskeutsettinger er derfor nødvendig for å oppfylle formålsparagrafens første ledd.

Utsetting av fisk skal ikke være kompensasjon for at forholdene ikke har blitt lagt til rette for naturlig produksjon, eller for at fangsttrykket er for stort.. Arbeid med å fjerne negativ påvirkning skal prioriteres, dernest tiltak for å motvirke effekten av påvirkningsfaktoren.

I vassdrag med varig redusert produksjon som følge av irreversible negative påvirkninger vil utsettinger for å kompensere for tapt fiskeproduksjon kunne være av permanent karakter. Andre utsettinger av fisk kan være av midlertidig varighet, eksempelvis reetablering av fiskebestander i vassdrag som er behandlet for G. salaris.

I regulerte vassdrag plikter konsesjonær etter pålegg fra sektormyndighet å sørge for at miljøforholdene i påvirkede områder i vassdraget er slik at naturlige fiskebestander så langt som mulig opprettholder naturlig gyting og produksjon, og at de naturlige levetilstandene til fisk skades så lite som mulig. Det vil si at det fortsatt vil være behov for fiskeutsetting der dagens vannføringsregime umuliggjør naturlig produksjon som gir grunnlag for høstbart overskudd.

Vassdragsvise kultiveringsplaner

De fylkesvise kultiveringsplanene setter rammer for kultiveringsvirksomheten i hvert fylke. Utsetting av fisk innenfor det enkelte vassdrag skal skje i henhold til en vassdragsvis kultiveringsplan. Kultiveringsplanen skal inneholde:

- en beskrivelse av vassdraget og bestandsutvikling
- oversikt over undersøkelser som er utført for å identifisere eventuelle flaskehalsar for bestanden og resultater av disse undersøkelsene
- en vurdering av aktuelle biotopjusterende og habitatrestaurerende tiltak
- en vurdering av utsettingsbehov
- en plan for eventuelle fiskeutsettinger (for eksempel antall stamfisk, valg av livsstadium og antall individer til utsetting, hvor i elva materialet settes ut etc.)
- et definert mål for utsettingene og eventuelle andre tiltak
- et forslag til oppfølging og måling av effekt av

tiltaket i forhold til målet

- en beskrivelse av hva som skal gjøres når målet med utsettingene/tiltaket er nådd

Kultiveringsplanen skal utarbeides av tiltakshaver og godkjennes av Fylkesmannen. Planen skal oppdateres etter behov og senest hvert femte år. I regulerte vassdrag med utsettingspålegg erstatter pålegget kravet til kultiveringsplan.

Krav om stedegen stamme og bruk av vill stamfisk

Kultivering skal foregå med fisk fra stedegen stamme. Eneste unntak er i vassdrag der bestanden er tapt. I slike tilfeller skal en eller flere geografiske nærliggende stammer fra vassdrag med lignende naturgitte forhold benyttes.

Primært skal vill stamfisk benyttes. Et tilstrekkelig antall stamfisk skal benyttes for å sikre genetisk bredde i populasjonen. Hva som er et tilstrekkelig antall vil variere avhengig av bestandsstørrelse. I vassdrag med lite stedegen gytefisk der et stamfiske vil virke negativt på vassdragets egenproduksjon, kan det vurderes å benytte førstegenerasjons avkom etter villfisk som stamfisk.

For å unngå bruk av rømt oppdrettslaks som stamfisk settes det krav om opphavskontroll av stamfisk. Dette innebærer å bruke best tilgjengelige metode for å skille ut rømt oppdrettslaks og avkom av slik fisk.

Valg av livsstadium for utsetting

Ut fra vassdragets forutsetninger og målet med tiltaket skal tidligst hensiktsmessige stadium benyttes. Dette innebærer å identifisere eventuelle negative påvirkningsfaktorer for den naturlige produksjonen, og velge livsstadium som gir best overlevelse.

Smolt som utsettingsmateriale representerer det største avviket fra naturlig rekruttering. Undersøkelser har vist at anleggsprodusert smolt har lavere sjøoverlevelse enn naturlig produsert smolt, og at den feilvandrer oftere. Langvarige smoltutsettinger skal bare brukes når produksjonsforholdene gjør at yngre stadier ikke kan benyttes.

Sykdomskontroll

Dersom kultiveringsanlegg drives med flere stammer, bør anlegget kun motta desinfisert rogn og ha smitteadskillelse mellom ulike fiskestammer. Sykdomskontroll skal være i tråd med Mattilsynets bestemmelser.

Rapportering og dokumentasjon

Et nasjonalt kultiveringsregister er under etablering, og det vil bli krav om rapportering til registeret når dette er ferdigstilt. Rapporteringen skal blant annet inneholde informasjon om hvor mye og hvilke stadier som blir produsert i kultiveringsanleggene, og hvor mye og hvilke stadier som settes ut i vassdragene.

For å vurdere måloppnåelsen i henhold til kultiveringsplanen skal utsatt fisk være identifiserbar. Dette innebærer krav om merking av utsatt fisk eller genetisk sporing.

2.3 Praksis i forhold til bestandstilstand

I det følgende henvises det til tilstandskategorier for bestander av anadrom laksefisk. Kategorisystemet er en samlet tilstands- og risikovurdering med vekt på de forhold som har betydning for bestandens eksistens, produksjon (alle arter) og kvalitet (kun laks). For laksebestander vurderes påvirkning eller risiko for påvirkning fra rømt oppdrettslaks på bestandens genetiske integritet. Bare vassdrag som har eller har hatt en selvreproduserende bestand blir kategorisert. Formålet med å dele inn bestandene i kategorier etter deres tilstand er å ha felles normer for tilstandsbeskrivelse slik at det blir enklere å formidle kunnskap om bestandstilstanden og samordne forvaltningsbeslutninger. For nærmere beskrivelse av denne kategoriseringen henvises det til Miljødirektoratet sine nettsider.

2.3.1 Laks

Utsetting av laks anses som hovedregel ikke som et egnet tiltak for å motvirke eller oppheve negativ påvirkning fra rømt oppdrettslaks. I bestander som er svekket av andre årsaker kan fiskeutsettinger også motvirke effekten av rømt laks ved å forskyve forholdet mellom ungfisk med oppdrettsbakgrunn og vill ungfisk i riktig retning. Uttak av stamfisk vil imidlertid redusere antall vill laks på gyteplassene og kan øke gytesuksessen til rømt oppdrettslaks.

Svært god

Vassdrag med naturlig stor bestand og som er svært lite påvirket.

- Fiskeutsettinger skal ikke foregå. Eventuell pågående aktivitet skal avsluttes.

God

Vassdrag hvor bestanden er hensynskrevende på grunn av påvirkning eller fordi bestanden er liten fra naturens side.

- Ny aktivitet skal i hovedsak ikke påbegynnes. Der det allerede er pågående utsettinger skal det utarbeides en vassdragsvis kultiveringsplan og tiltaket skal evalueres.

Moderat påvirket

Vassdrag med betydelig redusert høstbart overskudd, redusert og/eller for liten gytebestand.

- Der det ikke er mulig å fjerne påvirkningsfaktorene, bør det settes i verk relevante tiltak for å motvirke den aktuelle påvirkningsfaktoren direkte. Der man ikke klarer å motvirke den negative påvirkningsfaktoren ved andre tiltak, kan fiskeutsettinger i noen tilfeller være aktuelt. Der det allerede er pågående utsettinger skal det utarbeides en vassdragsvis kultiveringsplan og tiltaket skal evalueres for å vurdere mulige forbedringer.

Dårlig

Vassdrag hvor bestanden er sårbar og kan bli truet hvis påvirkningen vedvarer eller øker.

- Der det ikke er mulig å fjerne påvirkningsfaktorene, bør det settes i verk relevante tiltak for å motvirke den aktuelle påvirkningsfaktoren. Dersom bestanden kan styrkes ved planting av rogn eller utsetting av fisk, kan man vurdere det som et tiltak. Der det allerede er pågående utsettinger skal det utarbeides en vassdragsvis kultiveringsplan og tiltaket skal evalueres for å vurdere mulige forbedringer spesielt i vassdrag hvor bestanden opprettholdes av utsettinger.

Svært dårlig

Vassdrag hvor bestanden er truet og kan gå tapt hvis påvirkningen vedvarer eller øker. Gjelder for eksempel vassdrag med G. salaris.

- I vassdrag hvor den naturlige bestanden er tatt vare på i genbank, skal reetablering iverksettes når forutsetningene er til stede. For vassdrag uten genbanksikring bør om mulig innsamling for mulig reetablering på et senere tidspunkt iverksettes.

Kritisk eller tapt

Vassdrag hvor bestanden anses som tapt på grunn av for liten gytebestand.

- Dersom bestanden er tatt vare på i levende genbank, skal reetablering starte når det ligger til rette for naturlig produksjon (påvirkningsfaktoren er borte). Dersom bestanden ikke er tatt vare på i genbank, kan en eller flere geografisk nærliggende stammer med lignende naturgitte forhold benyttes i reetableringen.

2.3.2 Sjørret og sjørøye

Det er i dag lite utsetting av andre anadrome arter enn laks. Undersøkelser har vist at utsatt ørretsmolt gir vesentlig lavere andel utvandrende fisk enn tilsvarende undersøkelser utført med laksesmolt. Dette indikerer at det er vanskeligere å produsere en god ørretsmolt enn laksesmolt, og at en betydelig andel av de utsatte ørretsmoltene blir stående igjen i elva og konkurrere med naturlig produsert ørret. Utsetting av smolt for å øke bestanden av sjørret vil derfor i de fleste tilfeller vurderes som lite hensiktsmessig.

Svært god

Vassdrag med bestand som anses å ha svært god tilstand.

- Kultivering skal ikke foregå. Eventuell pågående aktivitet skal avsluttes.

Hensynskrevende

Vassdrag hvor økt eller vedvarende negativ påvirkning kan medføre plassering i lavere kategori samt vassdrag med naturlig liten bestand.

- Ny aktivitet skal i hovedsak ikke påbegynnes. Der det allerede er pågående utsettinger skal det utarbeides en vassdragsvis kultiveringsplan og tiltaket skal evalueres.

Sårbar

Vassdrag hvor bestanden kan bli truet av menneskeskapte påvirkninger.

Dette gjelder både vassdrag med en moderat økning av påvirkningsfaktorenes skadepotensial og/eller omfang som kan medføre at bestanden blir truet, og vassdrag hvor bestanden blir opprettholdt ved tiltak (kalking, fiskeutsetting mv.), og kan bli truet hvis tiltaket opphører.

- Der det ikke er mulig å fjerne påvirkningsfaktorene, bør det settes i verk relevante tiltak for å motvirke den aktuelle påvirkningsfaktoren direkte. Der man ikke klarer å motvirke den negative påvirknings faktoren ved andre tiltak, kan fiskeutsettinger i noen tilfeller være aktuelt. Der det allerede er pågående utsettinger skal det utarbeides en vassdragsvis kultiveringsplan og tiltaket skal evalueres for å vurdere mulige forbedringer.

Redusert

Vassdrag med betydelig redusert ungfiskproduksjon og/eller voksenfiskbestand på grunn av menneskeskapte påvirkninger.

- Der det ikke er mulig å fjerne påvirkningsfaktorene, bør det settes i verk relevante tiltak for å motvirke den aktuelle påvirkningsfaktoren. Dersom bestanden kan styrkes ved planting av rogn eller utsetting av fisk, kan man vurdere det som et tiltak. Der det allerede er pågående utsettinger skal det utarbeides en vassdragsvis kultiveringsplan og tiltaket skal evalueres for å vurdere mulige forbedringer spesielt i vassdrag hvor bestanden opprettholdes av utsettinger.

Truet

Vassdrag hvor bestanden har en høy risiko for å gå tapt på grunn av menneskeskapte påvirkninger.

- I vassdrag hvor den naturlige bestanden er tatt vare på i genbank, skal reetablering iverksettes når forutsetningene er til stede. For vassdrag uten genbanksikring bør om mulig innsamling for mulig reetablering på et senere tidspunkt iverksettes.

Tapt

Vassdrag hvor bestanden har gått tapt på grunn av menneskeskapte påvirkninger.

- Reetablering kan starte når det ligger til rette for naturlig produksjon (påvirkningsfaktoren er borte). Dersom bestanden ikke er tatt vare på i genbank, må det gjøres en vurdering av hvilken bestand man skal bruke (nærliggende geografisk sjøvandrende bestand eller stedegen bestand ovenfor anadrom stekning).

2.4 Kultivering med anadrom laksefisk oppstrøms vandringshindre

Det kan vurderes å utnytte områder oppstrøms vandringshindre som oppvekstområder for anadrom yngel. Utsetting i slike områder er reversible tiltak, slik at arten forsvinner hvis utsettingene opphører. Som en hovedregel kan slik utsetting tillates dersom de generelle retningslinjer følges, og dersom utsettingen ikke medfører fare for irreversible skade på opprinnelig fauna.

Dette skal være avklart i kultiveringsplanen for vassdraget. For bestander som er kategorisert som kritisk eller tapt bør en kunne akseptere en større grad av konflikt.

Miljødirektoratet

Telefon: 03400 / 73 58 05 00 | **Faks:** 73 58 05 01

E-post: post@miljodir.no

Nett: www.miljodirektoratet.no

Post: Postboks 5672 Sluppen, 7485 Trondheim

Besøksadresse Trondheim: Brattørkaia 15, 7010 Trondheim

Besøksadresse Oslo: Strømsveien 96, 0602 Oslo

Miljødirektoratets hovedoppgaver er å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning.

Vi er underlagt Klima- og miljødepartementet og har mer enn 700 ansatte ved våre to kontorer i Trondheim og Oslo, og ved Statens naturoppsyn (SNO) sine mer enn 60 lokalkontor.

Våre viktigste funksjoner er å overvåke miljøtilstanden og formidle informasjon, være myndighetsutøver, styre og veilede regionalt og kommunalt nivå, samarbeide med berørte sektormyndigheter, være faglig rådgiver og bidra i internasjonalt miljøarbeid. Vi er et statlig forvaltningsorgan underlagt Klima- og miljødepartementet.